

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Języki informacyjno-wyszukiwawcze w systemie nauk teologicznych : praktyka polskich bibliotek kościelnych

Author: Jolanta Szulc

Citation style: Szulc Jolanta. (2003). Języki informacyjno-wyszukiwawcze w systemie nauk teologicznych : praktyka polskich bibliotek kościelnych. "Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne" (T. 29 (2003), s. 231-248).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz tak długo jak utwory zależne będą również obejmowane tą samą licencją.

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

JOLANTA SZULC – BIBLIOTEKA GŁÓWNA UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO

JĘZYKI INFORMACYJNO-WYSZUKIWAWCZE W SYSTEMIE NAUK TEOLOGICZNYCH. PRAKTYKA POLSKICH BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH

Wstęp

Celem artykułu jest próba analizy problemów związanych z opracowaniem tematycznym piśmiennictwa teologicznego, gromadzonego w bibliotekach kościelnych w Polsce. Tekst podzielono na trzy części.

Część pierwsza zawiera krótkie przedstawienie teologii jako nauki, wraz z jej podziałem na poszczególne dyscypliny teologiczne. Zależnie od akceptowanej religii, mówi się o różnych teologiach. W treści niniejszej publikacji wyraz *teologia* oznacza teologię katolicką, stanowiącą racjonalną i systematyczną interpretację wiary katolickiej. Zagadnienie podziału teologii na poszczególne dyscypliny naukowe omówiono z konieczności w sposób skrótowy.

W części drugiej zasygnalizowano problem miejsca teologii w systemach klasyfikacji piśmiennictwa. Podziały zakresu teologii, przyjęte w wymienionych systemach, są zbyt ogólne, stąd wiele ośrodków w Polsce i za granicą zastosowało dla celów bibliotecznych własne klasyfikacje. Dla przykładu podano ogólne schematy klasyfikacji stosowane w kilku bibliotekach kościelnych w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Część trzecią stanowią głównie omówienia wyników ankiety rozesłanej do bibliotek teologicznych w Polsce, zrzeszonych w Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Odpowiedzi zawierają m.in. informacje o systemach zautomatyzowanych funkcjonujących w bibliotekach oraz przykłady opisów charakterystyk rzeczowych wprowadzanych przy komputerowym opracowaniu zbiorów.

Wnioski zawarte w podsumowaniu stanowią ostatnią część artykułu.

Naukowy charakter teologii

Teologia znaczy etymologicznie tyle co nauka (λόγος) o Bogu (περὶ τοῦ θεοῦ). Starożytność pogańska zaszczycała mianem *teologów* poetów, którzy opiewali dzieje swoich bogów, oraz *filozofów*, którzy badali naturę bóstwa¹.

Arystoteles przyznaje nazwę θεολογική nauce o bycie (metafizyce), którą dla wyjątkowej godności i dla znaczenia, jakie ma wśród umiejętności filozoficznych, nazywa także *pierwszą filozofią*. Ojcowie i pisarze Kościoła przejęli wyraz *teologia* i oznaczali nim naukę objawioną o Bogu i Jego przymiotach. Zaś naukę o dziełach, które Bóg uczynił dla zbawienia ludzi (Wcielenie i Odkupienie) nazywali *οὐκονομία*. Scholastycy używają wyrazu *teologia* w szerszym znaczeniu. W ich pojęciu teologia wyraża *naukę świętą*, która w świetle Objawienia zajmuje się Bogiem oraz wszystkim, co się do Niego odnosi, w przeciwieństwie do nauki świeckiej (*doctrina profana*). W przytoczonym znaczeniu św. Tomasz używa wyrażenia *sacra doctrina* lub *doctrina theologiae*².

Uwzględniając sposób poznawania, możemy określić teologię jako „umiejętność o Bogu i rzeczach Bożych, zbudowaną na objawionych prawdach wiary”³. Nauka o Bogu i innych rzeczach Bożych powinna, jak każda umiejętność, mieć stałe zasady, które przyjmuje jako punkt wyjścia bez dowodu. „Podobnie, jak inne umiejętności, powiada św. Tomasz, nie udowadniając swoich zasad, lecz wychodząc z pryncypiów, wprowadzają dalsze wnioski, tak teologia nie wykazuje prawdziwości swoich zasad jako artykułów wiary, lecz biorąc je za podstawę, wywodzi dalsze prawdy”⁴. Nawiązując do powyższych słów św. Tomasza, widzimy, że prawdy wiary są zasadami teologii. Teologia pozytywna zajmuje się zasadami teologii, kładąc przez to fundament dla dalszej pracy teologicznej, która polega na wyprowadzaniu wniosków z przyjętych zasad.

W pracy ks. I. Różyckiego znajdujemy następującą definicję teologii: „Teologia jest nauką o tym, co można poznać w świetle objawienia Bożego”⁵. Głównym przedmiotem teologii pozostaje Bóg. W znaczeniu właściwym i powszechnie używanym (teologia) oznacza naukę o Bogu i stworzeniach w świetle objawienia Bożego. Za podstawę tej analizy ks. Różycki przyjmuje definicję nauki jako „uporządkowanego zbioru zdań, odznaczających się oczywistością wynikania”, przy czym za poznanie naukowe uważa „poznanie odznaczające się oczywistością wynikania i metodyczne”⁶.

Ks. W. Granat definiuje teologię jako „systematyczną i opartą na Bożym objawieniu wiedzę o Chrystusie żyjącym w Kościele i działającym wspólnie z ludź-

¹ A. Żychliński, *Teologia, jej istota, przymioty i rozwój według zasad św. Tomasza z Akwinu*, Poznań 1923, s. 1.

² I Sent. Prolog. qu. 1, a. 1.

³ Żychliński, *Teologia*, s. 2.

⁴ S. Thomas, *In Boetium De Trinitate*, I, qu. 1, a. 8.

⁵ I. Różycki, *Metodologia teologii dogmatycznej*, Kraków 1947, s. 26.

⁶ J. Majka, *Metodologia nauk teologicznych*, Wrocław 1981, s. 26.

mi”⁷, zaś ks. S. Kamiński określa teologię jako „rewelacjonizację przyrodzonej wiedzy o życiu chrześcijańskim”⁸.

Dokonując selektywnego, ze względu na ograniczone rozmiary artykułu, przeglądu pojmowań teologii, należy stwierdzić, że nie istnieje jej powszechnie przyjęta i obowiązująca definicja. Zmienia się ona w zależności od sposobu ujęcia przedmiotu, celu i metody. Można wyodrębnić dwa typy określeń teologii: przedmiotowe i podmiotowe. W określeniach przedmiotowych przyjmuje się za przedmiot teologii Objawienie, wiarę, prawdy wiary, dogmaty. Określenia podmiotowe wskazują na Boga, Chrystusa i Jego misteria, człowieka, jako na przedmiot teologii⁹.

Współcześnie nazwa *teologia* stała się niemal wyłącznie nazwą własną obszaru wiedzy, obejmującego zarówno nauki biblijne, jak i teologię systematyczną oraz praktyczną. W różnych kontekstach nazwie *teologia* odpowiadają cztery desygnaty:

- Pewna określona dziedzina wiedzy, która charakteryzuje się metodą i przedmiotem formalnym, wraz z tym wszystkim, co bezpośrednio się z nią wiąże;
- Przedmiot poznania teologicznego (to, czego się uczymy, to, czego uczymy);
- Proces poznania teologicznego (odkrywczy lub nieodkrywczy);
- Rezultat poznania teologicznego (obiektywny, subiektywny)¹⁰;

Wyraz *teologia*, który od XIII wieku coraz bardziej się upowszechniał, zachował swą treść aż do naszych czasów¹¹, a więc także współcześnie oznacza naukę o Bogu, opartą na Objawieniu. W używaniu wyrazu *nauka* nie rozstrzyga się oczywiście problemu *naukowości* w sensie współczesnym¹².

Z okresem potrydenckim w teologii wiąże się proces, zapoczątkowany już wcześniej, podziału jednolitej dotąd teologii na szereg odrębnych dyscyplin naukowych. W II połowie XVII wieku rozróżnia się teologię ascetyczną, moralną, fundamentalną i dogmatyczną. Od końca wieku XVIII wykładana jest teologia pastoralna, która z czasem sama ulega podziałowi na różne dyscypliny o charakterze praktycznym, jak liturgika, homiletyka, katechetyka itp.¹³

⁷ W. Granat, *Dogmatyka katolicka*, Lublin 1965, s. 25.

⁸ Cyt. za St. C. Napiórkowski, *Jak uprawiać teologię*, Wrocław 1991, s. 78.

⁹ Napiórkowski, *Jak uprawiać*, s. 77.

¹⁰ Napiórkowski, *Jak uprawiać*, s. 17-18.

¹¹ Za ojców teologii przyjęto uważać Anzelma z Canterbury (od strony teoriopoznawczej i treściowej) i Piotra Abelarda, który słowo *teologia* zastosował po raz pierwszy do całości nauki o Bogu i rzeczach Bożych.

¹² O dyskusji w sprawie naukowego charakteru teologii, zob. S. Kamiński, *Światopogląd, religia, teologia. Zagadnienia filozoficzne i metodologiczne*, Lublin 1998, s. 40-44.

¹³ Wyróżnia się teologię naturalną, która jest częścią filozofii i teologię nadprzyrodzoną, która jest uporządkowanym zbiorem sądów powiązanych oczywistością wynikania z przesłankami objawionymi. Teologia nadprzyrodzona może być pozytywną (jeżeli sądy swe uzasadnia na podstawie Pisma Św. i Tradycji), spekulatywną (która przedstawia racje rozumowe i poszczególne sądy łączy w harmonijną całość) i mistyczną (jeżeli prawdy objawione są czynnikami umożliwiającymi i uła-

Teologiczne dyscypliny grupuje się rozmaicie¹⁴. Rozróżnia się teologię naturalną, fundamentalną i właściwą¹⁵. Teologia naturalna, zwana także teodyceą, mówi o Bogu wyłącznie w świetle rozumu. Jest częścią metafizyki, należy do dyscyplin filozoficznych.

Teologia fundamentalna, zwana też apologetyką, zajmuje się podstawami wiary chrześcijańskiej. Najpierw uzasadnia, że Jezus Chrystus jest prawdziwym wysłannikiem Bożym i obiecanym Mesjaszem, który przyszedł, by zbawić całą ludzkość. Następnie dowodzi, że zbawcza misja Chrystusa przedłuża się w Kościele.

Teologia właściwa, zwana po prostu teologią, rozważa swój przedmiot w świetle Słowa Bożego. Zwykle dzieli się ją na trzy obszerne dziedziny: historyczną, systematyczną i praktyczną. Schemat podziału teologii właściwej przedstawia się następująco:

– Teologia historyczna:

- Nauki biblijne (wstępy : ogólne, do poszczególnych ksiąg Pisma Św., egzegeza, teologia biblijna).
- Patrologia.
- Historia Kościoła.
- Historia dogmatów i teologii.

– Teologia systematyczna :

- Teologia dogmatyczna.
- Teologia moralna.
- Teologia ascetyczna i mistyczna.

– Teologia praktyczna :

- Homiletyka.
- Katechetyka.
- Misjologia.
- Theologia caritatis.
- Liturgika.
- Hodegetyka¹⁶ (teologia pastoralna).
- Prawo kościelne.

W dziejach myśli chrześcijańskiej trudno wyodrębnić jedną i niezmienną formę właściwą dla teologii¹⁷. Odwoływanie się do okresów historycznych, jakim posługuje się historiografia, pozwala wyszczególnić cztery zasadnicze etapy w rozwoju myśli teologicznej. Pierwszy etap stanowi teologia patrystyczna, rozpoczy-

---

twiającymi postęp w życiu moralnym i wewnętrznym). Poszczególne nauki teologiczne włącza się nadto w grupy: teologii historycznej, systematycznej i praktycznej. Por. M. K o w a l e w s k i. *Mały słownik teologiczny*, Poznań 1960, s. 379.

¹⁴ S. K a m i Ń s k i, *Nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk*, Lublin 1998, s. 315.

¹⁵ N a p i ó r k o w s k i, *Jak uprawiać*, s. 79.

¹⁶ Od greckiego ὁδός – droga. W znaczeniu dosłownym *hodegetyka* to nauka o prowadzeniu, kierowaniu.

¹⁷ T. D z i d e k, *Główne koncepcje teologii: zarys historyczny*, „Analecta Cracoviensia”, 29 (1997) s. 131-163.

nająca się wraz z końcem czasów apostoelskich i sięgająca do VII-VIII wieku. Okres drugi stanowi teologia scholastyczna, w której znaczącą rolę odegrały tak zwane summy teologiczne (*summae*). W trzecim okresie powstaje nominalizm (Wilhelm Ockham), nowa kultura humanistyczna i renesansowa, rozpowszechnia się *devotio moderna* oraz *teologia krzyża* Marcina Lutra. Odpowiedzią Kościoła katolickiego są dekrety i postanowienia Soboru Trydenckiego (1545-1563). Etap czwarty stanowi teologia współczesna.

Teologia współczesna zajmuje się przybliżaniem rozważań o Bogu człowiekowi czasów dzisiejszych. Teolog winien wydobyć istotną treść objawienia z nieaktualnej już oprawy kulturowej i wyobrażeń mitycznych. Interpretacja Biblii i późniejszej tradycji jest więc istotnym jego zadaniem¹⁸.

W teologii dwudziestowiecznej wyróżnia się kilka modeli, w których poszczególni teologowie realizują ogólny i podstawowy cel nauk teologicznych, jakim jest pomoc człowiekowi w jego drodze ku osiągnięciu w wieczności pełnego człowieczeństwa i uczestnictwa w naturze Boga¹⁹. Tak zwany model dialektyczny (K. Barth, E. Jüngel) obnaża złudną próbę dojścia do Boga poprzez człowieka i świat: Bóg może być poznany jedynie przez swoje słowo, w posłuszeństwie Jego Objawieniu. Dla tak zwanego modelu egzystencjalnego (R. Bultmann, czołowy przedstawiciel teologii hermeneutycznej) Bóg nie jest jakąś prawdą teoretyczną i obiektywną, ale wydarzeniem ludzkiego istnienia, które tylko na hermeneutycznym poziomie sensu pozwala określönemu podmiotowi podjąć decyzję wiary. Tak zwany model transcendentálny (K. Rahner) zleca teologii misję dociekań istotnych dla ludzkiego zbawienia i otwarcia się jednostki na niewyczerpaną i darmową prawdę Bożą. Dla tak zwanego modelu historycznego (W. Pannenberg) typowy jest temat objawienia się Boga, korespondujący z zagadnieniem sensu całości (wszystkiego). Tak zwany model eschatologiczno-polityczny (J. Moltmann, J.B. Metz) kładzie nacisk na jedyną w swoim rodzaju zbieżność między formą właściwą myśli biblijno-chrześcijańskiej a pojęciowością pragmatyczno-utopijną filozofii praktycznych (E. Bloch, T.W. Adorno, M. Horkheimer). Według tego ostatniego nurtu, Boża "przyszłość" musi być oczekiwana jako obietnica. Tak zwany model estetyczny (H.U. von Balthasar) pojmuje Objawienie jako przyciągające piękno, które ukazuje się oczom ludzkiej wiary w historycznej postaci Jezusa Chrystusa, w którym Bóg objawił swą chwałę²⁰.

Po Soborze Watykańskim II (1962-1965) w nurcie myśli teologicznej rozwinęła się teologia ekumeniczna (J. Brosseder, B. Lambert, R. Latourelle, Th. Sar-

¹⁸ Teologia, jak każda nauka posiada swoje źródła i metody. Dla teologii katolickiej źródłami tymi są: treść objawienia Bożego (źródło przedmiotowe), akt wiary (źródło podmiotowe), Pismo Św., tradycja i Magisterium Kościoła oraz rozum. Por. Cz. S. Bartnik: *Metodologia teologiczna*, Lublin 1998.

¹⁹ W. Granat, *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie. Zarys dogmatyki katolickiej*, t. 1, Lublin 1972, s. 20.

²⁰ M. Vergottini, *Teologia i teologie*, w: *Encyklopedia chrześcijaństwa. Historia i współczesność, 2000 lat nadziei*, red. G. Ambrosio, H. Witczyk, Kielce 2000, s. 718-719.

tory, G. Thils, M. Villain). Zainteresowania naukowe ekumenizmem odnoszą się głównie do relacji, jaka zachodzi pomiędzy Chrystusowym Kościołem a powstałymi w dziejach wieloma chrześcijańskimi Kościołami i Wspólnotami²¹. G. Thils postuluje, aby ekumenizmowi przyznać miano jednej z dyscyplin encyklopedycznych, mającej odrębne miejsce w ramach teologii systematycznej²².

Wyznanie wiary i wykład teologii, wiara i teologia nie są identyczne. Nie można po prostu utożsamiać kontekstu wiary chrześcijańskiej z kontekstem teologii. Niemniej to, co stanowi kontekst wiary, należy również do kontekstu teologii, ponieważ wiara i wszystko co do niej należy, stanowi przedmiot refleksji teologicznej²³. Problem naukowości teologii ma dodatkowe znaczenie, gdy przyznaje teologii prawo do pozostawania na uniwersytetach jako miejscu *universitatis litterarum*. R. Schaeffler stwierdza, że religia, chrześcijańska wiara i teologia brały aktywny udział w wykształceniu krytycznego umysłu oraz jego ujawnieniu się w teoriach nauki i że do dzisiaj relacje między naukami nieteologicznymi a teologią można opisać jako proces wzajemnego dawania i brania. Wynika stąd, że naukowość jest dla teologii wewnętrznym postulatem, który bynajmniej nie musi być nałożony niejako z góry ani też nie można go jej łatwo odmówić²⁴.

Teologia – jak twierdzi Karl Barth – jest najpiękniejszą ze wszystkich nauk, tą, która najbardziej angażuje umysł i serce, która zbliża się do ludzkiej rzeczywistości, która najjaśniej ukazuje prawdę – przedmiot wszelkiej nauki²⁵.

Teologia w systemach klasyfikacji piśmiennictwa

Rozwój systemowych klasyfikacji bibliotecznych, przystosowanych do porządkowania księgozbioru, zapoczątkowany został w II połowie XIX wieku w Stanach Zjednoczonych. Tylko niektóre spośród powstałych na przełomie XIX i XX wieku klasyfikacji posiadają dział główny poświęcony wyłącznie teologii, podczas gdy większość wymienia w nazwie działu głównego religię. Potwierdza to poniższe zestawienie:

Klasyfikacja Dziesiętna Deweya (1876)

Dział główny: 100 – Religia

Klasyfikacja Biblioteki Kongresu (1901)

²¹ Ekumenizm jako dyscyplina teologiczna obejmuje część opisową i syntetyczną. Pierwsza (opisowa) obejmuje genezę i strukturę wyznań. Druga (systematyczna) dotyczy natury jedności i powszechności Kościoła.

²² *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*, red. W. Hryniewicz, J. S. Gajek, S. J. Koza, Lublin 1996, s. 579.

²³ H. Waldenfels, *O Bogu, Jezusie Chrystusie i Kościele dzisiaj. Teologia fundamentalna w kontekście czasów obecnych*, Katowice 1993, s. 62.

²⁴ R. Schaeffler, *Wissenschaftstheorie und Theologie*, w: *Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft. Enzyklopädische Bibliothek in 30 Teilbänden*, wyd. F. Böckle, Freiburg 1980-1983, s. 9-11.

²⁵ *Encyklopedia chrześcijaństwa*, s. 718.

Dział główny : B – Filozofia. Religia

Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna (1907)

Dział ogólny : 2 – Religia, Teologia, Religioznawstwo

Klasyfikacja Dwukropkowa Ranganathana (1933)

Dział główny : Q – Religia

Klasyfikacja Bibliograficzna Bliss (1935)

Dział główny : P – Religia, teologia i etyka

Klasyfikacja Biblioteczno-Bibliograficzna (1960-1968)

Dział główny : E – Religia. Ateizm

W Polsce istnieje już długoletnia tradycja użytkowania klasyfikacji dziesiętniej o zakresie uniwersalnym. Obowiązująca przy tworzeniu katalogów rzeczowych w bibliotekach publicznych i szkolnych oraz podawana w opisach *Przewodnika Bibliograficznego* Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna znalazła również zastosowanie w bibliotekach teologicznych²⁶. W dziale poświęconym tej problematyce wyróżniono zagadnienia: 21. Teologia naturalna. Teodycea, 22. Pismo Święte. Biblia, 23/28. Religia chrześcijańska, 292/299. Religie niechrześcijańskie²⁷.

W Polskiej Klasyfikacji Tematycznej nauki teologiczne (symbol: 03.35.00-03.35.29) reprezentowane są przez: prawo kanoniczne, prawo kościelne, dogmatykę, biblistykę, apologetykę i inne nauki (teologia moralna, homiletyka, katechetyka, liturgika)²⁸. Nauki teologiczne ujęto w ogólnym dziale: Religioznawstwo. Religie (symbol: 03.00.00).

Podział przyjęty w wymienionych wyżej klasyfikacjach, odbiega od ogólnie uznanego podziału nauk teologicznych. Dla niektórych bibliotek teologicznych schemat zastosowany w UKD okazał się niewystarczający i mało szczegółowy, stąd wiele ośrodków w Polsce i za granicą zastosowało dla celów bibliotecznych własne klasyfikacje²⁹.

W chwili obecnej brak szczegółowych danych na temat systemów klasyfikacji stosowanych w polskich bibliotekach teologicznych³⁰. Powołana w 1995 roku Federacja Bibliotek Kościelnych zrzesza 92 biblioteki z całego kraju. Sieć bibliotek teologicznych w Polsce tworzą biblioteki wyższych uczelni teologicznych, bib-

²⁶ Por. Dział 2 UKD w księgozbiorach podręcznych bibliotek województwa katowickiego. Z. Gębołyś [et al.], „Bibliotekarz”, 10 (1995) s. 18-21.

²⁷ *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna. Wydanie skrócone dla bieżącej bibliografii narodowej i bibliotek publicznych*, Warszawa 1997. Por. *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna (FID 327). 2 Religia. Teologia. Pełne wydanie polskie, dziesiąte wydanie międzynarodowe, aktualne na dzień 1.1.1969 r.*, Warszawa 1970.

²⁸ Polska Klasyfikacja Tematyczna. IV wersja. Oprac. zespół Zakładu Języków Informacyjnych Instytutu INTE pod kier. doc. dr hab. E. Ścihora. Warszawa 1996, s. 18.

²⁹ W styczniu 2000 roku Biuro Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES rozesłało do bibliotek zrzeszonych ankietę, z której wynika, że część bibliotek teologicznych w Polsce stosuje UKD (w wersji pełnej, skróconej lub dostosowanej do potrzeb biblioteki) jako jeden ze sposobów charakterystyki rzeczowej.

³⁰ Informacje o bibliotekach kościelnych w Polsce podaje Biblioteka Narodowa w Warszawie w bazie „Informator o bibliotekach w Polsce” na stronie: www.bn.org.pl.

lioteki diecezjalne (w tym diecezjalnych seminariów duchownych oraz instytucji zakonnych i seminariów duchownych), biblioteki kapitulne i kolegiackie, a także publiczne biblioteki diecezjalne, dekanalne, parafialne. Inną grupę stanowią biblioteki Kościołów niekatolickich³¹. Dla przykładu omówione zostaną klasyfikacje przyjęte w kilku wybranych bibliotekach kościelnych różnego typu.

Na szczególną uwagę zasługuje schemat klasyfikacji przyjęty w Bibliotece Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W dniu 4 października 1952 r. Dyrekcja Biblioteki wydała okólnik powołujący Referat Katalogu Systematycznego (obecnie Oddział Opracowania Rzeczowego). Dzień ten można uznać za datę wprowadzenia katalogu systematycznego do Biblioteki Uniwersyteckiej KUL³². Za wzór wybrano schematy księgozbioru podręcznego Biblioteki Jagiellońskiej. Ponieważ jednak od razu wprowadzono je w nieco zmodyfikowanej formie, a w ciągu lat poddawano wielokrotnym zmianom i przekształceniom, należy uznać, że schemat katalogu systematycznego biblioteki KUL jest jej własnym. Obejmuje on 21 działów głównych, oznaczonych literami od A do T, z dodaniem Lb (Lubliniana) i przedstawia się następująco :

- A. Encyklopedie,
- B. Słowniki,
- C. Bibliologia,
- D. Bibliografia,
- E. Biografie,
- F. Naukoznawstwo,
- G. Religioлогия. Teologia,
- H. Filozofia,
- I. Nauki pedagogiczne,
- J. Historia,
- K. Geografia,
- L. Antropologia. Ludoznawstwo,
- Lb. Lubliniana,
- L. Filologia,
- M. Sztuka,
- N. Prawo,
- O. Nauki społeczno-ekonomiczne,
- P. Nauki matematyczno-przyrodnicze,
- R. Nauki medyczne. Gry i zabawy. Sport,
- S. Nauki rolno-leśne. Gospodarstwo domowe,
- T. Nauki techniczne.

³¹ J. Bednarczyk, *Sieć bibliotek kościelnych w Polsce według stanu na rok 1993 (projekt własny schematu)*, „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 1 (1995) s. 32.

³² B. Królikowski: *Katalog Systematyczny Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, w: *Opracowanie rzeczowe zbiorów w dużych bibliotekach uniwersalnych. Materiały z konferencji 22-24 maja 1986 roku*, Jarocin – Warszawa. Biblioteka Narodowa 1989, s. 123-128.

Działy otwierające katalog, stanowią wstęp do jego części zasadniczej. Są to *Encyklopedie ogólne* oraz *Słowniki* dwu- i wielojęzyczne (działy A i B), *Bibliologia* i *Bibliografia* (działy C i D), *Bibliografie ogólne* (dział E), obejmujące w zasadzie tylko leksykony bibliograficzne narodowe i międzynarodowe, *Naukoznawstwo* (dział F) wraz z filozofią i teorią nauki oraz cybernetyką i teorią informacji. Zasadniczy człon katalogu to grupy nauk ułożone w następującym porządku: religioznawstwo i nauki teologiczne, nauki filozoficzne, humanistyczne, społeczne oraz matematyczno - przyrodnicze, medyczne i techniczne.

We wszystkich działach katalogu systematycznego Biblioteki Uniwersyteckiej KUL istnieje system poddziałów wspólnych. Każdy jego człon dzieli się na dział informacyjno-metanaukowy oraz wiedzy przedmiotowej. Dział informacyjno-naukowy obejmuje: 1) poddział ogólny, 2) filozofię i metodologię danej nauki (oraz psychologię i socjologię), 3) historię danej nauki, 4) jej organizację i 5) dydaktykę³³.

Najobszerniejszym działem w katalogu systematycznym Biblioteki Uniwersyteckiej KUL jest dział G, który uwzględnia pozycje z zakresu religioznawstwa i nauk teologicznych. Religioznawstwo obejmuje nauki o religii (np. filozofię, socjologię i psychologię religii) oraz historię porównawczą wyznań religijnych i historię religii niechrześcijańskich. Teologia reprezentowana jest przez zespół nauk podzielony na trzy grupy: teologię historyczną, systematyczną i praktyczną. Każda z tych grup obejmuje kilka dyscyplin. Dokładny podział dyscyplin w dziale G przedstawia Tabela 1³⁴.

Tabela 1. Schematy klasyfikacji w wybranych bibliotekach kościelnych

Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (Lublin)	Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej (Kraków)	Biblioteka Instytutu Teologicznego im. św. Jana Kantego (Bielsko-Biała)	Biblioteka Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego (Katowice)	Biblioteka Parafialna Parafii św. Bartłomieja i NMP (Pickary Śl.)
1	2	3	4	5
RELIGIOZNAWSTWO Dział ogólny Historia religii Religioznawstwo porównawcze Filozofia, psycho- logia i socjologia religii Zagadnienia z pogranicza religioznawstwa	Archeologia chrześcijańska Bibliistyka Dział ogólny Filologia Filozofia Hagiografia Historia Kościoła powszechnego Historia Kościoła w Polsce	Archeologia chrześcijańska Bibliistyka Dział ogólny Filologia Filozofia Hagiografia Historia Kościoła powszechnego Historia Kościoła w Polsce	NAUKI TEOLOGICZNE Religioznawstwo Teologia chrześcijańska Bibliistyka Katolicka nauka społeczna Historia Kościoła Historia Kościoła w Polsce Misjologia	LITERATURA I SZTUKA Dział ogólny Literatura piękna religijna Literatura piękna świecka Począ Sztuka sakralna Sztuka świecka CZASOPISMA Kalendarze

³³ Tamże, s. 126.

³⁴ H. Szumił: *Schemat działów czytelni teologicznej Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 62 (1993) s. 223-254.

1	2	3	4	5
Teologia chrześcijańska Dział ogólny Opracowania ogólne Teologia systematyczna wyznań niekatolickich Teologia fundamentalna Teologia dogmatyczna Teologia moralna Teologia ascetyczna i mistyczna Teologia praktyczna Opracowania ogólne Prawo kanoniczne Teologia pastoralna Liturgika Homiletyka Katechetyka	Historia Polski Historia powszechna Homiletyka Inne nauki Jan Paweł II Kartografia Katechetyka Katolicka nauka społeczna Liturgika Misjologia Patrystyka Pedagogika Prawo Psychologia Religioznawstwo Sobór Wat. II Socjologia Sztuka Teologia dogmatyczna Teologia fundamentalna Teologia moralna Teologia pastoralna Teologia w ogólności Teologia życia wewnętrznego	Historia Polski Historia powszechna Homiletyka Inne nauki Jan Paweł II Serie (w lektorium) Katechetyka Katolicka nauka społeczna Liturgika Misjologia Patrystyka Pedagogika Prawo świeckie i kanoniczne Psychologia Religioznawstwo Sobór Wat. II Socjologia Sztuka Teologia dogmatyczna Teologia fundamentalna Teologia moralna Teologia pastoralna Teologia w ogólności Teologia życia wewnętrznego	Teologia fundamentalna Ekumenizm Teologia dogmatyczna Teologia moralna Teologia ascetyczna Prawo kanoniczne Teologia pastoralna Liturgika Homiletyka Katechetyka Silesiaca Dysertacje Nauki świeckie Dział ogólny Filozofia Psychologia Nauki społeczne Nauki matematyczno-przyrodnicze Nauki stosowane Sztuki piękne Językoznawstwo Literatura piękna Geografia Historia Historia Polski	NAUKI ŚWIECKIE Dział ogólny Filozofia Psychologia Psychiatria Socjologia NAUKI TEologiczne Dział ogólny Bibliistyka Historia Kościoła powszechnego Teologia Liturgika Homiletyka Katechetyka Katolicka nauka społeczna Współczesne życie Kościoła Silesiaca

Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie posiada bogaty księgozbiór z zakresu teologii i nauk pokrewnych, zwłaszcza filozofii, historii i humanistyki (ok. 330.000 wol., w tym 3.400 tytułów czasopism)³⁵. Gromadzi wydawane na bieżąco druki zwarte i periodyki krajowe i zagraniczne. Schemat klasyfikacji przyjęty w systemie tradycyjnym, tzn. przed przystąpieniem do komputerowego opracowania zbiorów, przedstawiono w Tabeli 1.

Biblioteka Instytutu Teologicznego im. św. Jana Kantego powstała na przełomie 1994/1995 roku w Bielsku-Białej. W tym okresie rozpoczęto gromadzenie zbiorów bibliotecznych pochodzących z darów innych bibliotek różnych sieci oraz od osób prywatnych. W maju 1996 r. przejęto z Biblioteki Głównej PAT w Krakowie schemat układu katalogu rzeczowego – który, po dokonaniu zmian i uzupełnień – stał się podstawą opracowania rzeczowego. Następnie rozpoczęto

³⁵ Ponadto w zbiorach biblioteki Akademii znajdują się 73 inkunabuły, 5.000 starych druków, ok. 500 rękopisów, a także mapy i dokumenty audiowizualne. Por. www.pat.krakow.pl (19.07.2002).

klasyfikowanie księgozbioru i układanie książek na półkach w wypożyczalni i lektorium w obrębie działów głównych i podziałów dalszych stopni. Obecnie biblioteka posiada 32.818 wol. książek, 128 tytułów czasopism, w tym – w ramach prenumeraty – gromadzi 78 tytułów czasopism krajowych i 28 tytułów zagranicznych³⁶.

Zakres tematyczny księgozbioru Biblioteki Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego obejmuje przede wszystkim nauki teologiczne oraz nauki pokrewne, takie jak : filozofia, psychologia, nauki społeczne, historia, geografia, a także literatura piękna. Nauki teologiczne reprezentowane są przez dziedziny wiedzy podane w Tabeli 1. Wymienione działy, wraz z ich symbolami tworzą schemat klasyfikacji przyjęty w Bibliotece WSSD³⁷. Ogółem biblioteka posiada około 100.000 wol. Gromadzi czasopisma polskie (132 tytuły) i zagraniczne (58 tytułów).

Biblioteka parafialna, działająca przy parafii św. Bartłomieja i Najświętszej Maryi Panny w Piekarach Śląskich, opracowała własny schemat klasyfikacji, dostosowany do profilu księgozbioru i zainteresowań czytelników korzystających z biblioteki. Można zauważyć wyodrębnione działy główne: literatura i sztuka, czasopisma, nauki teologiczne i nauki świeckie. W zbiorach biblioteki znajduje się 3.436 wol. książek, czasopism i kalendarzy³⁸.

Z powyższych zestawień wynika, że w polskich bibliotekach kościelnych różnego typu (naukowych, seminaryjnych, parafialnych) stosowane są różne schematy klasyfikacji. Można w nich zauważyć mniej lub bardziej widoczny podział na nauki teologiczne i nauki świeckie³⁹. Dokładnie taki podział zastosowano w schemacie klasyfikacji piśmiennictwa przyjętym w Bibliotece WSSD w Katowicach⁴⁰. Podobny schemat przyjęto w Bibliotece Parafialnej w Piekarach Śląskich, dodając dwa działy (Literatura i sztuka oraz Czasopisma) i redukując liczbę poddziałów.

W Bibliotece Uniwersyteckiej KUL wprowadzono katalog systematyczny, przyjmując za wzór schematy księgozbioru podręcznego Czytelnii Głównej Biblioteki Jagiellońskiej. Spośród odmian katalogu rzeczowego wybrano właśnie

³⁶ Na podstawie wspomnianej *Ankiety o bibliotekach kościelnych w Polsce*, styczeń 2000.

³⁷ W Bibliotece WSSD w Katowicach znajduje się księgozbiór diecezjalny przekazany z chwilą przeniesienia seminarium duchownego z Krakowa do Katowic w listopadzie 1980 roku. Przejęty księgozbiór posiada własny, zamknięty katalog rzeczowy, uporządkowany według innego schematu klasyfikacji.

³⁸ Dane uzyskane przez autorkę za zgodą proboszcza parafii.

³⁹ Rozdział wiedzy świeckiej i teologicznej przeprowadzono w teorii wiedzy już w XII wieku. Al Gazali (1058-1112) odróżnił wiedzę o dogmatach religijnych od nauk racjonalnych (matematyki, logiki, fizyki i metafizyki). Dominik Gundissalvi (1114-1187) wyróżnił *scientia divina* et *scientia humana*.

⁴⁰ Z ustnych informacji uzyskanych przez Autorkę od byłych Pracowników Biblioteki WSSD wynika, że schemat ten powstał w początkach lat 80. Natomiast podstawę do jego utworzenia stanowił schemat klasyfikacji przyjęty w Bibliotece Papieskiego Fakultetu Teologicznego i Metropolitarnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu.

catalog systematyczny, jako najbardziej nadający się dla Biblioteki ze względu na jej profil. Uznano, że katalog systematyczny jest, w zestawieniu z katalogiem przedmiotowym, bardziej kształcący, uwidacznia bowiem związki między działami i podziałami, pozwala na szeregowanie piśmiennictwa według zasad merytorycznych aż do najniższych stopni podziału. Wreszcie uważano, że katalog systematyczny, jako grupujący zagadnienia w usystematyzowane całości, jest lepszy niż katalog przedmiotowy, rozczłonkujący piśmiennictwo na grupy rzeczowe ułożone w porządku formalnym a nie merytorycznym⁴¹.

Biblioteka PAT w Krakowie oraz Biblioteka Instytutu Teologicznego w Bielsku-Białej prowadzą katalogi klasowe. Poszczególne klasy ułożone są w porządku alfabetycznym i obejmują dziedziny logicznie niewspółrzędne. Obie biblioteki porządkują księgozbiory w obrębie 33 klas. Rodzaje klas są identyczne, poza jednym wyjątkiem: w Bibliotece PAT gromadzona jest Kartografia, której nie uwzględnia katalog Biblioteki Instytutu. W tym miejscu katalog Biblioteki w Bielsku-Białej wymienia Serie (gromadzone w lektorium).

Biblioteka WSSD w Katowicach oraz Biblioteka Parafialna w Piekarach Śląskich posiadają katalogi systematyczne. Katalogi te mają układ wielostopniowy, dzielący piśmiennictwo na działy podstawowe, poddziały i ich kolejne rozgałęzienia według z góry logicznie ustalonego porządku: od zakresów najszerzych do węższych. Stopień rozgałęzienia poszczególnych działów jest różny. W obydwu katalogach występuje dział *Nauki teologiczne*, który w Bibliotece WSSD liczy 19 poddziałów, a w Bibliotece Parafialnej – 11 poddziałów. W tej ostatniej dział nauk teologicznych zawiera dwa poddziały (Dział ogólny, Współczesne życie Kościoła), których nie ma katalog Biblioteki Seminarystycznej. W obu katalogach występuje poddział: Bibliistyka. Różnice w dalszym podziale tej dyscypliny przedstawia poniższe zestawienie.

Tabela 2. Schemat klasyfikacji działu Bibliistyka w wybranych bibliotekach

Biblioteka Uniwersytecka KUL (Lublin)	Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej (Kraków)	Biblioteka Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego (Katowice)	Biblioteka Parafialna Parafii św. Bartłomieja (Piekary Śląskie)
1	2	3	4
BIBLISTYKA <u>Dział ogólny</u> Bibliografie Encyklopedie i słowniki Konkordancje i synopsy Dzieła zbiorowe i zbiory artykułów Atlasy biblijne Towarzystwa Biblijne Instytuty biblijne	BIBLISTYKA <u>Dział ogólny</u> <u>Metodologia bibliistyki</u> <u>Historia bibliistyki</u> <u>i egzegezy</u> <u>Organizacja bibliistyki</u> <u>Opracowania na różne</u> <u>tematy</u> <u>Teksty i przekłady Pisma</u> <u>Świętego</u>	D-3. BIBLISTYKA <u>I. Dział ogólny</u> 1. Bibliografic. Encyklopedie. Słowniki 2. Konkordancje. Enchiridiony. Orzeczenia Stolicy Apostolskiej 3. Opracowania ogólne 4. Historia bibliistyki i egzegezy biblijnej	I. BIBLISTYKA 1. Teksty i przekłady Pisma Świętego 2. Teologia biblijna 3. Komentarze i rozważania biblijne

⁴¹ B. Królikowski, *Oddział opracowania rzeczowego zbiorów*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 23 (1971) s. 93-101.

1	2	3	4
Dzieła o treści ogólnej o Biblii	Stary Testament	5. Zagadnienia różne dotyczące Biblii	
Historia biblistyki	Nowy Testament	<u>II. Orientalia biblijne</u>	
Zagadnienia różne	Apokryfy biblijne	1. Zagadnienia ogólne	
Orientalistyka biblijna	Teksty z Qumran	2. Biblia a ówczesny świat	
<u>Filologia biblijna</u>	Synopsy, konkordancje	3. Biblia a ówczesna literatura	
Opracowania ogólne	<u>Statystyka</u>	4. Inne zagadnienia (Talmud)	
Zagadnienia szczegółowe	<u>Hermeneutyka biblijna</u>	<u>III. Filologia biblijna</u>	
Słowniki	Opracowania ogólne	1. Bibliografie.	
Gramatyki	Kanony biblijne	Encyklopedie. Słowniki	
<u>Archeologia biblijna</u>	Tekstologie	2. Synopsy	
Dział ogólny	Inspiracje biblijne	3. Zagadnienia ogólne	
Opracowania ogólne	Teoria i historia przekładu biblijnego	4. Słowniki biblijne	
Zagadnienia szczegółowe	Zagadnienia literackie	5. Zagadnienia szczegółowe	
Archeologia Starego Testamentu	Interpretacje	<u>IV. Historia biblijna</u>	
Archeologia Nowego Testamentu	Bultmaniana	1. Bibliografie.	
Przewodniki i opisy Ziemi Świętej	<u>Biblia w literaturze, sztuce i muzyce</u>	Encyklopedie. Słowniki	
Geografia i przyroda w Biblii	<u>Biblia w liturgii</u>	2. Opracowania ogólne	
Pielgrzymki i podróże do Ziemi Świętej	<u>Filologia biblijna</u>	3. Czasy Starego Testamentu	
Epigrafika i numizmatyka biblijna	Zagadnienia filologiczne	4. Czasy Nowego Testamentu	
<u>Teksty i przekłady Pisma Świętego</u>	Słowniki językowe	5. Archeologia biblijna	
Księgi kanoniczne	Gramatyki	6. Zagadnienia różne	
Księgi apokryficzne	Zbiory tekstów	<u>V. Geografia biblijna</u>	
Wstępy do Pisma Świętego	<u>Archeologia biblijna</u>	1. Bibliografie.	
Apokryfy	Zagadnienia różne	Encyklopedie. Słowniki	
Rękopisy z Qumran	Syndologie	2. Mapy. Atlasy biblijne.	
Teksty z Nag-hammadi	<u>Geografia biblijna</u>	Przewodniki	
Harmonia (Ewangelie synoptyczne)	Zagadnienia różne	3. Geografia Palestyny	
Natchnienie Pisma Świętego	Atlasy	4. Zagadnienia różne	
Historia kanonu	<u>Biblia a świat starożytny</u>	<u>VI. Teologia biblijna</u>	
Historia Tekstu	<u>Historia biblijna</u>	1. Bibliografie.	
Historia tłumaczeń	Opracowania ogólne	Encyklopedie. Słowniki	
Egzegeza i hermeneutyka biblijna	Dzieje Izraela i krajów ościennych	2. Zagadnienia ogólne	
Użytkowanie Pisma Świętego	Postacie biblijne Starego Testamentu	3. Stary Testament	
<u>Wstępy szczegółowe</u>	Dzieje czasów Nowego Testamentu	4. Nowy Testament	
Wstępy szczegółowe do całości Pisma Świętego	<u>Introdukcje do Pisma Świętego</u>	5. Zagadnienia różne	
	Ogólne	<u>VII. Biblistyka</u>	
	Stary Testament	<u>protestancka</u>	
	Nowy Testament	1. Opracowania ogólne	
	<u>Komentarze do Pisma Świętego</u>	2. Stary Testament	
	Ogólne	3. Nowy Testament	
	Stary Testament	<u>VIII. Biblistyka laicka</u>	
	Nowy Testament	<u>IX. Teksty i przekłady</u>	
	<u>Egzegeza Pisma Świętego</u>	1. Całość Pisma Świętego	
	Całość Pisma Świętego	2. Stary Testament	

1	2	3	4
Wstępy szczegółowe do Starego Testamentu Wstępy szczegółowe do Nowego Testamentu <u>Komentarze do Pisma Świętego</u> Komentarze do całości Pisma Świętego Komentarze do Starego Testamentu Komentarze do Nowego Testamentu <u>Teologia biblijna</u> Teologia biblijna całości Pisma Świętego Teologia biblijna Starego Testamentu Teologia biblijna Nowego Testamentu Teologia św. Pawła <u>Historia biblijna</u> Całość dziejów Wydawnictwa popularne historii biblijnej Czasy Starego Testamentu Czasy Nowego Testamentu	Egzegeza Starego Testamentu Egzegeza Nowego Testamentu <u>Teologia Biblijna</u> Ogólna Teologia Starego Testamentu Teologia Nowego Testamentu <u>Literatura</u> <u>międzytestamentalna</u> <u>Judaica biblijne</u> <u>Różne zagadnienia</u> <u>szczegółowe</u>	3. Nowy Testament 4. Biblia dla dzieci 5. Księgi apokryficzne <u>X. Wstępy do Pisma Świętego</u> 1. Wstępy ogólne 2. Wstępy szczegółowe <u>XI. Komentarze</u> 1. Całość Pisma Świętego 2. Stary Testament 3. Nowy Testament	

Cztery z wymienionych bibliotek korzystają z możliwości zmodyfikowanej klasyfikacji zbiorów, jakie pojawiają się przy wprowadzeniu sprzętu komputerowego. Do sporządzania charakterystyk rzeczowych dokumentów bibliotecznych gromadzonych przez Bibliotekę Uniwersytecką KUL, wykorzystywane są dwa języki informacyjno-wyszukiawcze. Książki wydane do 1996 roku są klasyfikowane i rejestrowane w tradycyjnym katalogu kartkowym. Od 1997 roku tworzony jest przedmiotowy katalog komputerowy. Do katalogowania przedmiotowego wykorzystuje się język haseł przedmiotowych KABA współtworzony przez polskie biblioteki akademickie i charakteryzujący się kompatybilnością z RAMEAU i LCSH⁴².

⁴² G. M. Wilczyńska, *Opracowanie piśmiennictwa z dziedziny teologii i religioznawstwa*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 71 (1999) s. 96.

Języki informacyjno-wyszukiwawcze w polskich bibliotekach teologicznych

Geneza języków informacyjnych (zwanych językami informacyjno-wyszukiwawczymi) związana jest z historią katalogów rzeczowych⁴³. Termin *język informacyjny* pojawił się w drugiej połowie lat sześćdziesiątych. Przedtem używano takich określeń, jak *metody opisu rzeczowego*, *systemy klasyfikacji i indeksowania*. Mówiono i pisano oddzielnie o systemach klasyfikacji, katalogu przedmiotowym itp.⁴⁴ Wśród języków informacyjno-wyszukiwawczych, stosowanych i wykorzystywanych w Polsce w latach dziewięćdziesiątych, wymienia się: UKD, PKT, MPK, języki haseł przedmiotowych, języki słów kluczowych, języki deskryptorowe, inne języki informacyjne⁴⁵.

W powszechnej świadomości bibliotekarzy, pracowników informacji, informatyków działających w zakresie informacji naukowej - informacyjnymi są języki dysponujące wyłącznie lub głównie środkami umożliwiającymi odwzorowywanie treści dokumentów. Tylko takie języki uwzględniono w niniejszym opracowaniu⁴⁶.

W styczniu 2000 r. Biuro Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES rozesało ankietę zawierającą pytania dotyczące m.in. katalogów rzeczowych, prowadzonych w bibliotekach kościelnych w Polsce. Z 90 bibliotek zrzeszonych w Federacji FIDES odpowiedziały 33 biblioteki. Z ankiety wynika, że biblioteki te opracowują następujące rodzaje katalogów rzeczowych:

– Katalogi formalne i rzeczowe:

- katalog alfabetyczny książek – 32 biblioteki,
- katalog alfabetyczny czasopism – 26 bibliotek,
- katalog systematyczny książek – 14 bibliotek⁴⁷,
- katalog systematyczny czasopism – 1 biblioteka,
- katalog przedmiotowy książek – 12 bibliotek,
- katalog przedmiotowy czasopism – 2 biblioteki,
- katalog tytułowy książek – 3 biblioteki,

⁴³ Do lat sześćdziesiątych XX w. nie odróżniano katalogu rzeczowego od języka informacyjnego, którego schemat był odwzorowywany w danym katalogu. Do wyjątków należały przypadki, gdy język informacyjny nie był wytworem stosującej go placówki, lecz pochodził spoza niej, przeważnie z zagranicy, co dotyczy m.in. Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej lub systemu O. Hartwiga.

⁴⁴ E. Ś c i b o r, *Języki informacyjne*, w: *Informacja naukowa w Polsce. Tradycja i współczesność*, red. E. Ś c i b o r, Olsztyn 1998, s. 140.

⁴⁵ *Języki informacyjne opracowane, adaptowane i wykorzystywane w Polsce (stan na 31.12.1994 r.)*, oprac. J. Tomasiak-Bek, Warszawa 1994.

⁴⁶ Definicje terminów z zakresu języków informacyjnych podaje *Słownik terminologiczny informacji naukowej*, red. M. Dembowska, Wrocław 1979 oraz *Słownik encyklopedyczny terminologii języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*, red. B. Bojar, Warszawa 1993.

⁴⁷ Pięć bibliotek wymieniło UKD jako rodzaj klasyfikacji stosowanej w katalogu systematycznym książek.

- katalog centralny – 1 biblioteka (katalog prac magisterskich i doktorskich oraz katalog zbiorów specjalnych),

- katalog działowy książek – 1 biblioteka,
  - katalog serii wydawniczych – 1 biblioteka,
  - katalog systematyczny czytelní – 2 biblioteki,
  - katalog alfabetyczny czytelní – 1 biblioteka,
  - katalog alfabetyczny starych druków – 1 biblioteka,
  - katalog *cimeliów* – 1 biblioteka.
- katalogi pomocnicze :

- katalog numeryczny – 1 biblioteka
- katalog liturgiczny czasopism – 1 biblioteka⁴⁸.

Sposób charakterystyki rzeczowej dokumentów opracowanych w bibliotekach kościelnych, korzystających z systemów komputerowych, przedstawia się następująco:

- słowa kluczowe – 24 biblioteki,
- hasła przedmiotowe własne – 12 bibliotek,
- hasła przedmiotowe Biblioteki Narodowej – 10 bibliotek,
- UKD – 7 bibliotek,
- symbole własnej klasyfikacji – 7 bibliotek,
- inne – język KABA (1 biblioteka)⁴⁹.

W ankiecie zamieszczono pytania o źródła przygotowywanej charakterystyki rzeczowej i sposoby jej tworzenia. Jak wynika z powyższych danych, największa liczba bibliotek charakteryzuje księgozbiór za pomocą słów kluczowych. Bibliotekarze wymienili następujące sposoby tworzenia słów kluczowych :

- tworzone spontanicznie, na podstawie charakteryzowanej książki, pomocą są hasła przedmiotowe Biblioteki Narodowej;
- wybierane z tytułu i z dodatków do tytułu publikacji, niekontrolowane;
- własne, odpowiadające katalogowi przedmiotowemu książek;
- sprawdzane na podstawie opracowywanych dokumentów z uwzględnieniem indeksu rzeczowego w katalogu komputerowym oraz haseł klasyfikacji własnej stosowanej w bibliotece;
- na podstawie własnego opracowania słów kluczowych;
- własne, dostosowane do potrzeb czytelników, głównie seminarzystów;
- tworzone przez opracowującego na podstawie słowników teologicznych;
- na podstawie *Słownika języka haseł przedmiotowych* Biblioteki Narodowej;
- według zasad FIDES-u⁵⁰.

⁴⁸ Dwie biblioteki nie udzieliły informacji na temat posiadanych katalogów rzeczowych.

⁴⁹ Sześć bibliotek nie podało informacji o sposobach charakterystyki rzeczowej dokumentów w systemie komputerowym.

⁵⁰ M. Janiak, *Wybór hasła dla opisów bibliograficznych: porównanie haseł w PB oraz CKHW, wraz z opisem zasad ich tworzenia, w formie poradnika dla bibliotekarzy Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES*, „FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 1-2 (1997) s. 221-262.

W badanych bibliotekach kościelnych tworzone są także własne hasła przedmiotowe. Bibliotekarze tworzą je na podstawie "Słownika języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej", z indeksu przedmiotowego UKD (w przypadku haseł nie związanych z teologią) oraz na podstawie analizy treści dokumentów przy wykorzystaniu dostępnych bibliografii, słowników itp. Część haseł przejmowanych z Biblioteki Narodowej jest poprawiana w celu ich uszczegółowienia, dla zbiorów z zakresu teologii. Hasła te przejmowane są wraz z opisami katalogowymi z *Przewodnika Bibliograficznego*. W niektórych bibliotekach, dla przyspieszenia procesu opracowania księgozbioru, kopiuje się rekordy opisów bibliograficznych, wprowadzając przy tym odpowiednie poprawki.

Biblioteka Narodowa opracowała kolejne (czwarte) wydanie Słownika, które ukazało się w 2001 roku. Rozwój słownictwa z zakresu teologii, wprowadzanego do komputerowych katalogów w bibliotekach kościelnych, przedstawia Tabl. 3.

Z powyższego zestawienia wynika, że słownictwo z zakresu teologii jest systematycznie poszerzane. Wydanie z 1992 roku uwzględnia 9 tematów głównych związanych z teologią, w 1997 roku wynosi 11, a w 2001 – 13.

Symbole Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej przejmowane są do komputerowych katalogów bibliotecznych wraz z rekordami opisów bibliograficznych kopiowanych z *Przewodnika Bibliograficznego*. Niektóre biblioteki samodzielnie wprowadzają symbole UKD w wersji pełnej lub skróconej.

Symbole własnych klasyfikacji bibliotek wzorowane są czasem na symbolach UKD, równocześnie podlegają modyfikacji ze względu na własne potrzeby. W bibliotekach stosujących program komputerowy MAK, wprowadzane są nazwy działów z katalogu działowego biblioteki. Symbole własne tworzy się także na podstawie klasyfikacji przyjętej przez bibliotekę, wraz z podziałem na nauki świeckie i teologiczne.

Biblioteki kościelne w Polsce korzystają w znakomitej większości z pakietu MAK, opracowanego i modyfikowanego przez pracowników Biblioteki Narodowej⁵¹. Wśród 33 ankietowanych bibliotek kościelnych – 32 rozpoczęły komputerowe opracowanie zbiorów, wykorzystując pakiet MAK. Jedna biblioteka stosuje, oprócz MAK-a, dwa inne systemy komputerowe : VTLS i ISIS.

Podsumowanie i prognozy

W polskich bibliotekach kościelnych różnego typu (naukowych, seminaryjnych, klasztornych, parafialnych) stosowane są różne języki informacyjno – wyszukiwawcze. Oprócz tradycyjnych kartotekowych katalogów rzeczowych pojawiają się katalogi komputerowe. Zastosowanie komputerów do celów bibliotecznych – informacyjnych daje nowe możliwości w zakresie opracowania rzeczowego piśmiennictwa teologicznego. Znaczna większość bibliotek kościelnych w Polsce

⁵¹ J. Wierzbowski, *Pakiet MAK, obsługa bazy. Stan na dzień 31 sierpnia 1999 r.*, Warszawa 1999.

stosuje system komputerowy MAK, w którym wykorzystuje się różne sposoby charakterystyki rzeczowej dokumentów: słowa kluczowe, hasła przedmiotowe własne, hasła przedmiotowe Biblioteki Narodowej, UKD, symbole własnej klasyfikacji oraz inne (np. język KABA). Duże kościelne biblioteki naukowe uczestniczą w konsorcjum VTLS-u i prowadzą katalogowanie przedmiotowe (Biblioteka Uniwersytecka KUL, Biblioteka PAT w Krakowie).

Przy wyszukiwaniu informacji w bazach danych przygotowywanych w systemie MAK (np. w bazie danych *Przewodnika Bibliograficznego*, ale także w bazach danych tworzonych w bibliotekach kościelnych w Polsce), można zauważyć, że określniki występują tam jako samodzielne elementy wyszukiwawcze. Język informacyjno – wyszukiwawczy funkcjonuje w tym przypadku w sposób zbliżony do indeksowania współrzędnego, właściwego dla języków słów kluczowych i języków deskryptorowych. Być może w najbliższej przyszłości wzrośnie znaczenie języków deskryptorowych, które będą uważane za optymalny typ języka informacyjnego, łączącego w sobie cechy innych typów języka informacyjnego (systemu klasyfikacji, języka słów kluczowych, języka haseł przedmiotowych).

Na podstawie kierunku dotychczasowych zmian, można przypuszczać, że w najbliższych latach czynnikiem wpływającym najbardziej na rozwój i sposób użytkowania języków informacyjno – wyszukiwawczych w polskich bibliotekach teologicznych będzie nadal automatyzacja (komputeryzacja) procesów bibliotecznych i informacyjnych. Automatyzacja, wprowadzana najpierw w dużych ośrodkach i bibliotekach naukowych, ogarnia obecnie w coraz większym stopniu także mniejsze biblioteki kościelne (zwłaszcza seminaryjne, zakonne, instytutowe). Będzie ona w coraz większym stopniu wymuszać współpracę bibliotek kościelnych w Polsce w zakresie tworzenia, doskonalenia i użytkowania języków informacyjnych oraz będzie sprzyjać unifikacji tych języków.